

Democratie onder druk

Petra Bolhuis 2024_25

Zie ook www.maieutiek.nl

1

Tocqueville 1805-1859

- Zijn grootvader verdedigde de koning (†1794) én was beschermheer van Rousseau.
- Zijn ouders zitten dan gevangen tijdens de Franse Revolutie.
- Hij gaat naar Amerika 1831-32 vóór hij de politiek in gaat.

Maieutiek

2

Onderzoek Amerika-Frankrijk

1831-1832 Conclusies:

- ▶ Democratie is een revolutie. Deze komt nu op gang in de hele wereld
- ▶ Amerika bouwt aan democratie bottom-up. Grondwet van 1789 is geen begin.
- ▶ Frankrijk doet dit top-down. De revolutie van 14 juli 1789 is het begin.

Maieutiek

3

Twee filosofieën als basis

▶ Locke 1632-1704 :

Mens is autonoom subject en een 'Tabula rasa'.

▶ Rousseau 1712-1778

Mens is van nature goed en heeft een gedeelde wil (Volonté Générale)

Maieutiek

4

Amerika

Op Locke georiënteerd. Gelijk begin,

- Niet je afkomst, niet de overheid, maar het autonoom subject.
- Politiek is van iedereen. Democratie is bottom-up ervaring.
- De vraag is waarom en hoeveel macht wil de vrije mens afstaan aan centraal gezag?

→ **vrijheid wordt norm.**

Maieutiek

5

Frankrijk (Europa)

Op Rousseau georiënteerd. Frankrijk en de rest van Europa was feodaal en hiërarchisch.

- Ongelijkheid als kenmerk.
- Gelijkheidsstrijd wordt door de bourgeoisie gevoerd.
- Democratisering is opvoeding van het volk; top-down.

→ **gelijkheid wordt norm**

Maieutiek

6

Van democratie naar mild despotisme

- ▀ Tocqueville stelt dat een moderne democratie zal verzanden in mild despotisme
- ▀ “Onder mild despotisme verstaat hij een onbeheersbare, centrale en bureaucratische overheid die een individualistische samenleving in toom probeert te houden, terwijl een individualistische samenleving bureaucratie en controle over zich afroept.” (Mild despotisme, A.J. Kruijter 2010, p.19)

Maieutiek

7

De ingrediënten

- ▀ **Gelijkheid**
  - ▀ Van rechtsgelijkheid naar gelijkheid als norm,
  - ▀ Teveel gelijkheid tast de vrijheid aan en daarmee de democratie
- ▀ **Vrijheid**
  - ▀ Vrijheid van gedrag is iets anders dan vrijheid van de markt.
  - ▀ Teveel vrijheid tast de gelijkheid aan en daarmee de democratie

Maieutiek

8

Visioen van Tocqueville

“ik zie een ontelbare massa eendere en gelijke mensen die voortdurend met zichzelf bezig zijn om zich kleine en platvloerse genoegens te verschaffen waarmee zij hun ziel vullen. Elk van hen afzonderlijk staat als een vreemdeling tegenover het lot van alle anderen; zijn kinderen en zijn vrienden vormen voor hem het hele mensdom; wat de rest van zijn medeburgers betreft: hij staat naast hen, maar ziet hen niet; hij raakt ze aan, maar voelt ze niet; hij bestaat slechts in en voor zichzelf (..) Boven hen torent een immense en beschermende macht uit die zich als enige belast met de zorg voor hun genietingen en het toezicht op hun lot. Zij zou op het vaderlijk gezag lijken als zij, evenals dat gezag, tot taak zou hebben de mensen voor te bereiden op de volwassenheid, maar zij probeert juist niets anders te doen dan hen onherroepelijk in hun kindertijd vast te houden”(p.747)

Maieutiek

9

20ste eeuw Cynische rede en verantwoordelijkheid

- Roep om vrijheid en verantwoordelijkheid in het existentialisme. (Sartre)
- Dan wordt het in de jaren 60 - 90 vrijheid blijheid → Van hippie tot vrije markt.
- Er ontstaat een cynische houding: beperkingen en regels omzeilen wordt een teken van slimheid. Wie het doorziet is beter af, maar verliest zijn lange termijn idealen. Het glijdt af naar bourgeois gedrag. Citoyens zijn met lange termijn idealen, maar worden gezien als dom naïef, of tobberig.

Maieutiek

10

21ste eeuw Democratie onder druk

De overheid schippert (democratie = gelijkheid én vrijheid) tussen individuele belangen en publieke belangen en tussen zorgdragen voor korte- en lange termijn.

Paradoxaal is er:

- Én teveel vertrouwen in de politiek: 'Als **ze** hun best zouden doen dan komt alles goed.'
- Én te weinig vertrouwen in de politiek: '**Ze** horen me niet en doen nooit wat het volk (ik) wil.'
- De verantwoordelijkheid voor het lange termijn eigen belang lijkt nergens meer prioriteit te krijgen: De politiek wil herkozen worden, de burger wil nú zijn belangen vervuld zien.

Maieutiek.